

### **Az amerikai trustök problémája.**

Az első amerikai törvény, melyet a trustök ellen hoztak, a Sherman Law. Ez a törvény 1890-ből való és szigorú sanctiót tartalmaz: rendelkezéseinek megsértője \$ 5000 pénzbüntetésre s egy évi elzárásra ítéltető. E törvény megteremtése óta sok idő múlt el, de Roosevvelt, Taft, majd Wilson elnökök trustellenes harca egymásba kapcsolódva folyik mind a mai napig. Wilson a congressushoz intézett üzenetében további radicális intézkedéseket helyezett kilátásba.

Vájjon mi az oka, hogy a trustök problémája máig is megoldatlan? Hát az antitrust törvényeknek nem volt meg a várt hatásuk? Tényleg így áll a dolog. Első pillanatra szinte hihetetlennek hangzik, de úgy van, hogy a trustök mai hatalmukat tulajdonképpen a trustellenes törvényeknek köszönhetik. Hogy ezt meg is értsük, egy pillantást kell vetnünk az amerikai nagyvállalatok keletkezésének történetére.

Bármelyik nagy amerikai trust fejlődése hosszú sora az elkeseredett küzdelmeknek vetélytársaik ellen, míg a vállalat kicsiny kezdetből, folytonos egybeolvadás útján mai arányait éri el. A trustök kifejlődésének alapjai azon megegyezések, melyeket a kisebb-nagyobb vállalatok egymással kötöttek. Ezeknek a szerződéseknek fejlettebb formái a poolok. Céljuk bizonyos egyöntetűség megteremtése, különösen az árak, viteldíjak stb. tekintetében. A poolok idők folyamán rendkívül finom szervezetre tesznek szert s mindjobban hasonlítanak az európai kartellekhez. Mivel azonban a pool megállapodásai törvény előtt nem érvényesíthetők, viszont a pool tagjait az egyes amerikai államok törvényei (statutory laws) folytonosan

fenyegették, a poolok szerepe csakhamar elhalványult az amerikai gazdasági életben.

A pool gyöngeségei teremtették meg a trustöt. A törvény sanctiója ugyan ennél az alakulásnál is hiányzik, de legalább a trust tagjai szerződéseiket meg nem szeghették, mert a trustben egyesített vállalatok összrészvénybirtoka most már a trustök kezébe került. Minden egyes vállalat továbbra is maga vezeti üzemét, de a termelés főirányelveit, a termelvények contingensét, árát egy központi szervezet állapítja meg.

Vanderbilt jelszava »The public be damned« melyet a trustök magukévá tettek, csakhamar. élénk ellenérzést keltett. A nagyvállalatok teremtette teljes monopólium létrehozta az antitrust törvényeket. Ezek a törvények nemcsak érvénytelennek jelentik ki a trustszerződéseket, de lehetetlenné teszik, hogy a cooperatiók más vállalatok részvényeit megszerezhessék s egyszersmind érvénytelenítenek minden olyfajta megegyezést, melynek célja a közös ármegállapítás, közös értékesítés. Szóval az antitrust törvények megszüntetnek minden cooperatiót a vállalatok között.

A törvényeket azonban, melyek a vállalatok életgyökerét támadták meg, a nagy cooperatiók nem vették figyelembe s így a trustök elleni harc, a sokféle javaslat, sajtócampagne, szónoklat, hatás nélkül maradtak. A nagytőke végtelen leleményességgel alkalmazkodni tudott a változott viszonyokhoz is s oly tökeszövetkezéseket dolgozott ki, melyek nem ütköztek fennálló törvényekbe. Holding companyk, majd mergerek alakultak, melyek tőkeösszpontosítás szempontjából sokkalta fejlettebb és veszedelmesebb vállalati formák, mint a trust.

A holding company az eddig trustök kezében levő részvényeket tulajdonaként kezeli. Az alkotó vállalatok azonban még nem olvadnak össze, a törvény előtt minden egyes vállalat külön jogi személy. Mivel 1911-ben a fennálló legnagyobb holding companykat a High Court döntése feloszlatta, a tőke képviselői egy utolsó erőmegfeszítéssel megalkották az egyfajta termelési ágba tartozó összes telepeket »felszippantó« mergert. Egyetlen vállalat ez, mely a teljes monopóliummal egyenlő.

Téves tehát az a közhiedelem, mintha az amerikai törvényhozás harcza még mindig a »trustök« ellen folynék. Sokkal tökéletesebb s hatalmasabb cooperatiókkal áll az ma már szemben.

Az 1903-ban 83% nyereséget kimutató milliárdos vállalat, Standard Oil holding Company volt, éppúgy mint az ugyan-csak feloszlott American Tobacco Company is.

Miért e gygantikus küzdelem? Vajjon az ember kielégíthetlen kapzsisága lenne rugója mindez évtizedes harcnak? Pierpont Morgan, a legutóbb sokat emlegetett J. P. Morgan

& Co. bankház megalapítója, mondotta: »A milliárdosok állították fel a maguk számára az érdekközösség elvét, de nem talán egymás iránti szeretetből, hanem mert választaniuk kellett egymás támogatása s folytonos elkeseredett harczaik között. Ezzel a kijelentéssel magyarázzuk, hogy a hatalmas tőkeconcentrációkra alapozott mai amerikai közgazdaságban a szabad verseny elvének elsőbbsége megszűnt. A folytonos egybeolvadás által megduzzasztott cooperatiók idővel oly tőkét képviseltek, hogy ezeknek harczbaszállásától még egy Carnegie is megrettent.

A finomvas és aczélszerszám csoport függetleníteni akarván magát a Carnegie Companytól, mely a félgyártmányokat szállította, bányákat vásárolt, magaskemenczét épített. Carnegie egy pillanatig habozott, vajjon szembeszállhat-e, azután mégis kiegyezett. Az eredmény a United States Steel Cooperation megalapítása lett. Ez a vállalat 4 millió tonna aczelt termel évente.

A nagy amerikai cooperatiók az involvált óriás tőkeerők folytán, kitérnek a rájuk nézve csak veszteséget jelentő szabad verseny elől. A szabad verseny ma már nemcsak egyes vállalatoknak okoz az egymás ellen indított reclamcampagneokból, a költséges ügynöki szervezetből kifolyólag, óriás költségeket, túlságos elfajulása egyes esetekben már a nemzeti vagyont is veszélyezteti. A számtalan idevágó példa közül csak a szénbányászat esete álljon itt.

HOLMES az Amerikában a föld alatt elpocsékolt anthracit-s/én évi mennyiségét 80 millió tonnára becsüli. A bányákban feltárt szén csak felerészben kerül napfényre. Másik fele a tárnák falában marad s a boltozatokat tartja. A bánya vállalatok ezt a szénét nem fejtik ki, mert a falakat czölöpépítménnyel kellene helyettesíteni, ami tetemes költséget okoz. Már pedig a versenyző bányavállalatok által legalacsonyabbra szorított árak egyetlen vállalat által nem emelhetők a versenyképesség elvesztésének veszélye nélkül.

A nagy tőke küzd tovább a cooperatio lehetőségeért, mert nincs más választása s mivel nyilvánosan nem szövethet tőketársaival, titkos szerződéseket köt. A törvény rendelkezése értelmében a Standard Oil Comp. 36 vállalatra szakadt szét, de azért egyik üzem sem versenyez a másikkal s a szakadás csak látszólagos. A Wall Street nem is vette komolyan a feloszlató ítéletet, amit mi sem bizonyít jobban, mint hogy a vállalat részvényeinek árfolyama 585 volt a tárgyalás alatt, az ítélet kihirdetése után pedig csakhamar ismét 900-ra szökött fel. Hasonló jelenségek mutatkoztak az American Tobacco Company feloszlásakor is.

A trustellenes actio egyedüli eredményét abban látjuk, hogy a megújuló parlamenti vita, a megindított bírói vizsgá-

latok a köztudatba vitték át a trustök gyakorlati ellenőrzésének szükségességét. Ez a kialakult meggyőződés vezet a Commission-intézményhez, mely a trustkérdés egyedüli megoldásának látszik.

A commissionok, ezen közhatóság által kiküldött vizsgálóbizottságok intézményének eredete 1869-ig nyúl vissza. Azóta számtalan ilyen bizottság működött több-kevesebb eredménnyel s csak legújabbán a Pujo-commissionnek sikerült a money-trustöt szétugrasztania, melynek tudvalevőleg a J. P. Morgan & Co. bankház is tagja volt.

A commissionok működése abból áll, hogy a különböző nagyvállalatok üzemait megfigyelik, könyveiket átvizsgálják s a nagyüzemek antisocialis viszonyainak, az antitrust-törvényvel szemben elkövetett törvénysértéseinek megszüntetésére az igazgatóságnak előterjesztést tesznek. Ha a vállalat e felszólításnak nem ad helyet, a társaságot a commission az államügyésznél feljelenti, mire hivatalos bűnügyi vizsgálat indul meg.

A commissionok szervezete és működése ma még korántsem kifogástalan. Mivel azonban eddig egyedül eme szervezeteknek sikerült számbavehető eredményt elérni, a trustökkel szemben a commissionok intézménye tökéletesítendő s e bizottságok tevékenysége kiterjesztendő minden egyes iparág, illetve pénzcsoporthoz működésére. A commissionok mint végtelen érzékeny szervek a gazdasági élet minden mozgalmának diagnózisát meg fogják állapítani. Ezek a szervezetek végzik el hozzáértő módon az eddig papirosán maradt trusttörvények végrehajtását.

Az újkor liberalismusa gazdasági téren a szabad versenyt hirdette s a közhatalom ármegállapító szerepe, mely az ó- és középkorban gyakori volt, háttérbe szorult. Mivel azonban a trustök korában a nagyipar terén a szabad verseny nagyrészt megszűnt, ismét aktuálissá vált a fogyasztók védelme az exorbitáns és megokolatlan árakkal szemben. S éppen ez a védelem adja a trustellenes küzdelmek igazi célját.

Mindenkinek be kell látnia, hogy az állandó, törvényes szabályozásról szó sem lehet. Lehetetlenné teszik ezt a conjuncturalis eltolódások s a folytonos árhullámzás. Éppen ezért a commissionokra vár a szerep, hogy a mindenkori conjuncturák figyelembevételével egy maximális ár megállapítása által lehetetlenné tegyék túlmagas árak kipréselését a vásárló közönségből.

A commissionok maximális ármegállapító szerepe a vasutaknál eddig is teljes mértékben bevált, pedig a tarifaszabályozás talán egyike a legnehezebb e fajta kísérleteknek.

A trustök fejlődésének fentebb nyújtott rövid vázlata világosan mutatja, hogy bár a fokozottabb ellenőrzés a nagy-

vállalatok vezetését a köz szempontjából kedvezőbbé teszi, semmiféle oly reform, mely a nagyvállalatok fennmaradását veszélyezteti s főleg ami a közöttük szükségelt cooperatiót lehetetlenné teszi, eredményre nem vezet; az erőszak nyomán felburjánzik a titkos visszaélés. A commissionokkal sincs másképp. Ezért szigorú, vállalatonként végzett állandó ellenőrzés mellett a nagyvállalatok működése s tagadhatatlanul elsőrangú gazdasági szerepe is biztosítandó a cooperatio tekintetében tett engedmények által.

Wilson az Egyesült-Államok elnöke, nemcsak elméletileg képzett politikus, de egyben hírneves tudós is. Az államok történetében páratlan eset, hogy az állam feje, elnöki tevékenységének első évében hazája közgazdaságának három legnagyobb függő kérdését megoldja. Wilson hivatalbalépése óta a tarifaszabályozást, a bankrendszer reformját s a trustök kérdését legközelebb vitte megoldásukhoz. Üzenete a senatus-hoz gyökeres reformokat jelent be a trustök megrendszabályozása terén, melyek a commissionok intézményén alapulnának. Úgyancsak üzenetében elismeri a gygantikus alakulatok gazdasági érdemeit is, melyeknek Amerika ipara mai nagyságát köszönheti. Végül a nagyüzemek iránt tanúsítandó liberális bánásmódról, nyújtandó engedményekről szól. Első sorban ezen engedményektől várjuk vállalkozásának sikerét s a trustprobléma végleges megoldását.

*Petheő L. Jenő*